

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע | על דרך הפשט לקט דרושים ומאמרים, כביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' תרומה תשפ"ו

בית יעקב

הקב"ה ישלם לנו לעתיד לבוא במיטב

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (כה ב-ט). אפשר לרמוז על התפלה, דידוע דעקר תפלה היא בלב, כמו שנקאמר (דברים יא ג) 'ולעבדו בכל לבבכם', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (תענית ב) איזוהי עבודה שהיא תלויה בלב, זו תפלה. שצריך כונה בלב בשעת התפלה, ואם אין אדם יכול לבו בשעת תפלה, רק מוציא הדברים בפיו ולבו בל עמו, אין תפלתו מתקבלת. והתפלה נקראת 'דברים העומדים ברומו של עולם' (ברכות ו), והטעם, משום דהתפלה היא דברים, והדברים הללו עולים לשמי מרומים ועושים פעלה ומעלים השכינה מעלה מעלה, ולא שיק שתעשה הפעלה הזאת כי אם בכונת הלב כראוי:

עילוי השכינה ע"י תפילה בכונה

וזהו שאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, היא התפלה הנקראת דברים העומדים ברומו של עולם. והזהיר והזהירם דעקר התפלה היא בלב, וזהו מאת כל איש אשר ידבנו לבו, דהינו מוכן לבו כראוי בשעת התפלה, מוכן תקחו את תרומתי, דהינו תקבלו את תפילתי, ומי שאינו מוכן את לבו רק הדברים מהשפה ולחוצ, לא תקבל תפלתו. ויקחו לי תרומה מאת כל, ראשי תבות 'מלכות', לרמוז דעל ידי התפלה מתרוממת ומתעלית מלכות שמים, שהיא השכינה:

בזמן התפילה יש בכל עולם יג ספירות

והנה כתב רבנו הא"י ז"ל (שער הכוונות דרושי תפילת השחר דרוש א) דבתפלת שחרית, ארבעה עולמות אצילות בריאה יצירה עשייה, כל עולם נעשה בן שלש עשרה ספירות, משום דשלושה ראשונות של תחתון עולים לשלושה תחתונות של עליון, ואפלו עולם העשייה נעשה בן שלש עשרה ספירות, כמבאר בדברי רבנו הא"י ז"ל (שם). ומשום הכי תקנו בתפלה שלש עשרה מדות דרבי ישמעאל כנגד עולם העשייה, ושלושה עשר ד'ברוך שאמר' כנגד עולם היצירה, ושלושה עשר ש'בחים ד'ב'שתבח' כנגד עולם הבריאה, ושלוש עשרה ברכות דבאמצע העמידה כנגד עולם האצילות. והנה כבאן מנה שלש עשרה דברים, זהב וכסף וכו', הם כנגד שלש עשרה ספירות שחוזר כל עולם ועולם בשעת התפלה, לרמוז כמו שאמרנו:

האדם צריך להתקדש כדי שתפילתו תתקן למעלה

ואחרי זה אמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. להורות בא, דאף על פי שכל הפעולות האלה נעשות בשעת התפלה, לא כל הרוצה לטול את השם יבוא ויטל, משום דאלה דברים שבקדושה, וצריכים גוף קדוש ומחשבה קדושה ועיזבת העברות ודבוק התורה והמצוות דבזה יהיה גורם בגן הקדושה למעלה על ידו ותשרה השכינה במעשה דיי. וזהו שאמר ועשו לי מקדש, דהינו, גופם יקדשו עד שיהיה דומיא דמקדש, ובזה ושכנתי בתוכם. ואז, כשיהיו קדושים, יכולים לבנות עולמות עליונים למעלה על ידי מחשבתם ודבורם הקדוש, וזהו ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן, הוא האצילות העליון, ואת תבנית כל כליו, הם עולמות בריאה יצירה עשייה שהם כלי האצילות, על ידי קדושתכם תוכלו לעשות ולבנות כמו שאני מצוה אתכם, וזהו וכן תעשו: (פיתוחי חתום)

יראת יעקב

הכנה לעולם הבא

פשוטו של מקרא העוסק בכסף ונחשת כפשוטם, לענין שמירת התורה והמצוות, מקורו טהור מדרשת רבותינו זכרונם לברכה (אבות פ"ז משנה י) על הפסוק (משלי ו ב) 'בהתהלךך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחק', שאמרו 'בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד'. על כך גם רומז הפסוק (ישעיה נח ח) 'הלה לפניך צדקך, ומכאן יש ללמד שאין הכסף והנחשת המזכרים בפסוק אמורים כפשוטם, אלא על המצוות הנקנות בהם.

זהירות במאה ברכות

עוד מוסיף הכתוב על דבר הפעולות הנדרשות מן האדם כדי לבוא לחיי העולם הבא, ואומר, פי 'ארך הדרך מאה באמה כלומר, כדי שיגדל ויתארך חלק האדם בעולם הבא, יראה להשתדל באמידת מאה ברכות, ואל תקרי 'באמה' אלא 'במאה', כי במאה הברכות יזכה לחיים.

מלמעלה למטה ומלמטה למעלה

'רחב חמשים בחמשים' רמז לחמשים שערי בינה, וכן יש כאן רמז נוסף למאה ברכות כאמור, כי צרוף חמשים וחמשים נותן מאה. וטעם השנות הרמז בפסוק פעמים, כי נכון הדבר שיעורר האדם את כל הברכות מלמטה למעלה, כנגד מה שמתעורר פתח מלמעלה למטה.

כוח התורה לסיוע האדם

'קמה חמש אמות' אלו חמשה חמשי תורה, שחובת האדם ללמדם כדי לזכות לטוב הנצחי ולשלמות האמתית. 'שש משוך' כנגד ששה סדרי משנה, שיש ללמדם בצרוף דברי האמוראים שנקאמרו על המשניות, בשני התלמודים, תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי.

לא יראה מיום המיתה

אם יעשה האדם פן, וישמר את כל אלו, אז לא יפחד לבבו בבוא עת מיתתו, וגם כאשר יקום בו 'אדניהם נחשת' נוטריקון 'נחש ת', רמז לנחש שבבעטיו באה מיתה לכל באי עולם, לא יחשש וידע את אשר הכין לפניו צידה לדרך, לטוב לו כל הימים.

כל עמודי החצר סביב מחשקים כסף וזיהם כסף ואדניהם נחשת. ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקמה חמש אמות שש משוך ואדניהם נחשת (כו ז-ח).

הכול נרמו בתורה

אין דבר שאינו רמוז בתורה, ויש להפך בה ולהפך בה עוד ועוד, כי הכל בה. גם מעשה המשכן ומלאכת בגיתו רומזים לדברים עליונים, ונתן למצא בהם את כל מקרי האדם והעולם.

חצר המשכן כנגד האדם

רבנו דוד עטרת ראשנו זיע"א כותב (פתח האוהל), כי יש לדרש את הפסוקים המסבירים את כלי חצר המשכן, על ענין חובת האדם בעולמו. פתח הכתוב ואמר: 'כל עמודי החצר סביב ואדניהם'. 'חצר' רומזת לגוף האדם, וכן החצר היא הרשות ששגנה שבעיר, ושב גם האדם נמשל בפסוק (קהלת ט ד) 'לעיר קטנה ואנשים בה מעט'. ועוד, שהחצר היא מחוץ לבית, וגם הגוף הוא חיצוניות האדם, וסופו להיות מובל לבית הקברות אשר מחוץ לעיר, הנקרא 'חצר מות'.

'חצבה עמודיה'

'עמודי החצר סביב' הם הדברים שעליהם העולם עומד, ואם יעמיד אותם האדם סביבו, יעמד גם גופו עליהם כראוי, ויהיה בבחינת 'חסד ה' יסובבנו' (ראה תהלים לב י). העמוד הראשון הוא 'מחשקים כסף', הוא עמוד גמילות חסד, בבחינת (קהלת ה ט) 'אהב כסף לא ישבע כסף', שדדשו רבותינו זכרונם לברכה (מסכת י) ש'מך בך' כאן באוהב מצוות, לעשות מצוות וגמילות חסד בכסף. 'זויהם כסף' מעוט וזיהם שנים, כנגד שתי התורות שאין אמתנו אמה אלא בהם - תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וזהו עמוד התורה. 'אדניהם נחשת' - זהו עמוד העמידה בגסיון, והשמירה מפתוי היצר הרע, שכנגדם צריך האדם לשים עצמו כנחשת, ולהתעקש במצח נחושה שלא לעבר אפלו על אסור אחד מאסורי התורה.

כסף וזהב נשמיים אין מועילים לאדם בשעת מיתתו

פרוש זה בדברי הפסוק, המטה את

באור יעקב

מה טבו אהליך יעקב...

אביחצירא. משךאה ראש הקהלה את מכתב ההמלצה, בקש את סליחתו של רבי אברהם, ונתן לו מתנה הגונה גם משלו וגם ממה שאסף בקרב כל בני הקהלה, ואז הלך רבי אברהם לדרך.

בדרך, נכנס לאיזו ישיבה, בה מצא תלמידים יושבים ולומדים ורבים בראשם. הוא האזין לדברים שלמדו, שומע כיצד התלמידים מקשים כמה קושיות לרבים והרב לא משיב להם. ברגע שהרב יצא מהחדר, נגש אליהם רבי אברהם ותרץ להם את כל הקושיות. התלמידים שמחו מאוד, ורבי אברהם המשיך לבאר להם את הגמרא. תוך כדי, נכנס הרב לחדר, וכשמעו את רבי אברהם מסביר לתלמידיו את הגמרא, התקנא מאוד ברבי אברהם. הדבר חזר על עצמו גם ביום השני, התלמידים הקשו, הרב לא ידע להשיב, ורבי אברהם השיב להם על כל הקושיות.

או אז, הרב שהיה זקן ממנו, גזף קשות ברבי אברהם ואף בישו ברבים. רבי אברהם לא הגיב, אבל התלמידים אמרו לרבים שלא יכעס עליו, כיון שהוא רק מתרץ להם כמה דברים קשים שכבוד רבנו לא ידע לענות לנו. לאחר מכן החליטו התלמידים, מכיון ורבים ביש תלמיד חכם, הם לא ימשיכו ללמד אצלו עד שיבקש מחילה מהאורח. אולם, רבי אברהם גער בהם על כך, ורק אמר להם: "תאמרו לרבים כי אני מוכן שהוא יבחן אותי בכל התורה כלה, אבל מנגד שהוא יתן לי רשות לבחון אותו בבאור ברכת 'שהכל נהיה בדברו' על פי הסוד".

בשמע הרב את הדברים אמר: "איני יודע כלל פונת ברכת שהכל". אז אמר לו רבי אברהם: "אם כן, לפני שתתרגו עלי, עליך ללמד ששה חדשים אצל רבנו יעקב אביחצירא ואחר כך תבין הדבר, ואז תוכל ללמד תלמידים ולבאר להם על פי האמת". אז עשו שלום ביניהם, וכלם ראו את גדלת רבנו, כי אם תלמיד שלמד אצלו רק ששה חדשים כן, רבנו "אביר יעקב" על אחת כמה וכמה.

פעם התאכסן רבנו "אביר יעקב" באחת מערי מרוקו אצל תלמיד חכם חשוב מאוד, גאון גדול בתורה בשם הרב אברהם טנזי זצ"ל, שהיה עני מרוד. מששמעו כל בני העיר כי רבנו הגיע לעיר, השתדל כל אחד לבוא לביתו של רבי אברהם כדי לקבל את ברכתו של רבנו, האחד שיזכה לבן, והשני שתהיה לו פרנסה טובה, והשלישי שתהיה לבנו רפואה שלמה, וכך הלאה, ורבנו מברך כל אחד כפי ברכתו.

כך חלפו על רבנו מספר ימים בביתו של רבי אברהם טנזי זצ"ל, עד שבאחד הימים אמר לו רבנו: "כל האנשים באים אצלי כדי שאברכם כל אחד כפי בקשתו, ולך אפוא מה אברך בני על כל מה שעשית עמדי עד עתה?" ענה רבי אברהם ואמר לרבנו: "רבי, התפלל עלי שאזכה להבין את אמתות תורתנו הקדושה, ובפרט שאזכה ללמד תורת הקבלה. שכן על פי פשוט הנני יודע להשיב על כל שאלה בכל ענין, ורק בקבלה עוד לא זכיתי לכך". ברך אותו רבנו שיזכה להבין האמת, ואמר לו: "ובשביל לדעת קבלה, תבוא אלי לביתי לששה חדשים ואלמדך הכל בעזרת ה'". וכדברי רבנו כך הוה. רבי אברהם הלך עם רבנו לביתו, שם למד אותו רבנו במשך ששה חדשים את תורת הקבלה, ורבי אברהם נעשה כמעין המתגבר ותלמיד חכם משלם בשתי תורות, תורה שבפעל פה ותורה שבכתב.

בדרך חזרה לביתו, עבר רבי אברהם בעיר סלא שבמרוקו, שם נגש אל ראש הקהלה ובקש ממנו נדבה. אלא, שראש הקהלה בכלל לא הכיר, מה גם שרבי אברהם לבש בגד עניים ולא היתה נראית עליו שום חכמה שהיא. משום כן הוציא האיש מכיסו כמה פרוטות ונתן לרבי אברהם. אז אמר לו רבי אברהם: "תדע לך שאני תלמיד חכם ועליך לתת לי מנה יפה". השנים החלו להתוכח ביניהם, עד שרבי אברהם הלך אל הגאון רבי רפאל אנקווה זצ"ל רבה של סלא, והוא כתב לו מכתב המלצה, בכתבו שהוא ראוי לכבוד גדול, שכן הוא זכה ללמד אצל רבנו "אביר יעקב".

קדושת יעקב

חשיבות הלמוד בחבורה

רק הלומדים יחד יזכו להכרעה מן השמיים

בזאת הדרך יש לפרש גם את הפסוק (תהלים סח ה) 'כי הנה המלכים נוצרו עברו יחדו, שהמלכים - חכמי התורה הם, עליהם אומרת הגמרא (גיטין סב.) 'מאן מלכי-רבנן'. אם אותם המלכים 'עברו יחדו' - נתפשו והסכימו ביניהם על מסקנת הסוגיא, בפרוש דברי התורה שבכתב, אז יצא מהם דין אמת לאמתו, כפי שמספר בגמרא (מגילה ד.) שאמר אחד הצדיקים לחברו: 'מני ומינך מסתייעא מילתא'. ולשון 'עברו יחדו' שבפסוק מרמזת על דרך פסוק אחר (תהלים טו י) הדומה לפסוק זה, 'משפטי ה' אמת צדקו יחדו'. כי בתחלה אכן עברו מלכי התורה והבינו והשכילו להכיר משפטי ה' יחדו, עד אשר זכו להגיע לבחינת 'צדקו יחדו'.

'את והב-בסופה'

עוד ירמז כאן הכתוב בתבת 'עברו', שהיא אותיות 'ערבו', מלשון ערבות ומתיקות, שהרי כך היא דרכה של תורה, להלחם בה כגבור מתורגמן, אך לבסוף לקיים (במדבר כא ד) 'את והב בסופה', כי רק (משלי יב ט) 'שפת אמת תכון לעד'.

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו (כה י)

מדוע בא הציווי על הארון בלשון רבים?

בפסוק זה נאמר הציווי על העשייה בלשון רבים, שלא כמו בציווי על השלחן והמנוחה, שם נאמר בלשון 'ועשית' (ראה פסוקים כג, לא). וכבר עמדו על כך רבותינו זכרונם לברכה (יוסא עב.), ותרצו שכאן בא הכתוב ללמדנו, כי כתר תורה מנח בקרון זוית, וכל הרוצה לטול יבוא ויטל. משום כך, אם היה נכתב בלשון יחיד, היה כל אחד יכול להשתמש ולומר שאין הציווי מפקנה אליו. אך מאחר ונכתב בלשון רבים, שוב לא יוכל לטען כלום.

חובת החכמים ללמוד יחד

על פי זה מפרש רבנו דוד עטרת ראשנו זיע"א (פתח האוהל) את דברי רבותינו זכרונם לברכה (תענית ז.) על הפסוק 'חרב אל הבדים וגאלו' (ירמיה נלו), 'ברזל בברזל' וכו' (משלי כו יז), ששני תלמידי חכמים הלומדים תורה יחד, מחזקים זה את זה בהלכה. ועל פן צויתה התורה כאן דוקא בלשון רבים, כי (משלי יד כב) 'קרב עם הדרת מלך', והיינו התורה, האומרת על עצמה (שם ח טו) 'בי מלכים ימלכו'.